ALTERNATOR
Misliti znanost.

V Piranskem zalivu našli neznano žival, vendar je bila pot do njenega imena težavna

1. 4. 2021

Številka: 18/2021

Avtor:

- Tom Turk

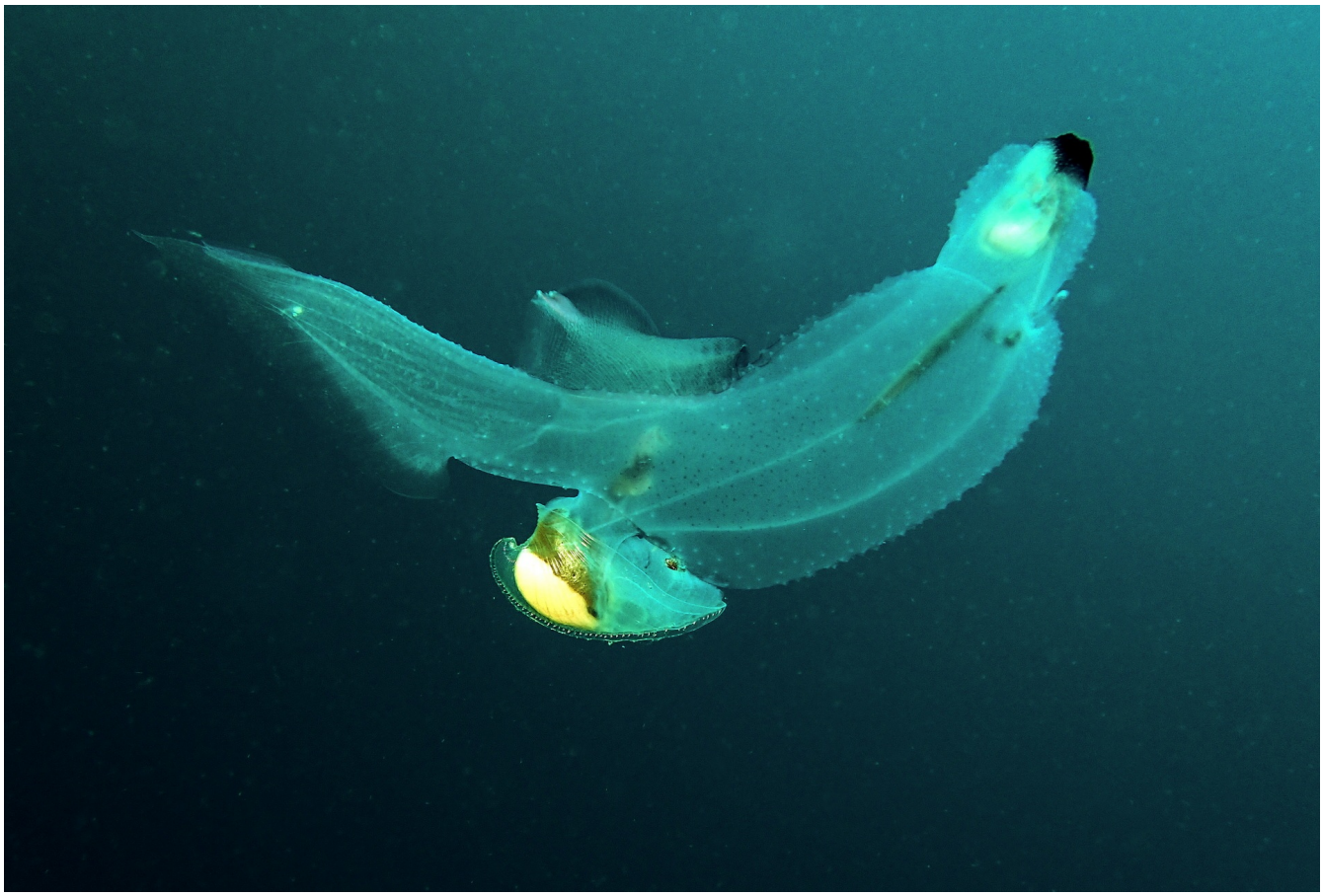


Foto: Petra Brlogar

Pred nekaj dnevi mi je zazvonil telefon z znano številko. Poklical me je kolega z Nacionalnega inštituta za biologijo oziroma z Morske biološke postaje v Piranu (MBPP) in mi zaupal novico, ob kateri mi je, priznam, odvzelo sapo. Kolega mi je namreč zaupal, da so raziskovalci (MBPP) v Piranskem zalivu skupaj s kolegi s hrvaškega Inštituta Rudjer Boškovič oziroma Centra za iztraživanja mora iz Rovinja (CIMR) že pred časom, med rednim monitoringom morskega dna, odkrili popolnoma novo živalsko vrsto, za katero se je kasneje izkazalo, da je pravi živi fosil. Prav tako mi je povedal, da bo po več kot enem letu članek o tem nenavadnem odkritju objavljen v eni od najbolj prestižnih znanstvenih revij. Razlog, da o odkritju doslej niso obvestili javnosti, pa je morda še bolj bizaren kot samo odkritje, a o tem nekoliko kasneje. Kolega me pozna kot dobrega komunikatorja znanosti, zato me je prosil, da o odkritju napišem članek, ki pa naj bo objavljen v eni od strokovno-znanstvenih publikacij, saj želijo odkritje predstaviti najprej le znanstveni javnosti, širšo javnost pa nameravajo seznaniti sami na tiskovni konferenci tik pred izdajo članka.

Slovenski raziskovalci z MBPP in hrvaški iz CIMR že več let opravljajo monitoring bentosa (kar živi na morskem dnu) v Piranskem zalivu, kar pomeni tudi prispevek k dobremu čezmejnemu sodelovanju v sicer še vedno spornem akvatoriju. V lanskem aprilu so med monitoringom v globini 20 metrov naleteli na res čudno morsko bitje, ki je nekaj časa rilo po muljastem dnu, potem pa se je dvignilo in dalj časa plavalo v vodnem stolpcu. Znanstveniki so neznani organizem najprej fotografirali, nato pa ga ujeli in prenesli v posebno prirejen akvarij na MBPP, kjer so v zelo kratkem času opravili potrebne raziskave, potem pa so ga izpustili nazaj v morje. Še prej so odvzeli tudi košček tkiva za izolacijo DNA in sekvenciranje

genoma, da bi tudi s pomočjo molekularne filogenije našli kar se da natančne sorodstvene povezave. Žival je vsekakor na prvi pogled spominjala na nekakšnega polža, po pregledu literature pa so presenečeno ugotovili, da so zelo podobni mehkužci živeli ob koncu krede, približno pred 66 milijoni let. Izumrli sorodniki so pripadali posebni skupini takrat živečih mehkužcev, imenovani Plectorudiformes. Ob koncu krede so, podobno kot rudisti, amoniti in seveda dinozavri, domnevno izumrli tudi pripadniki te skupine. Zaradi želatinastega telesa in le slabo razvitega ogrodja je na svetu znanih le nekaj mest, kjer so se ohranili fosilni ostanki njihovih hišic. Eno takih mest je v Hakelu v današnjem Libanonu. Morebitnih danes živečih sorodnih polžev sodobna znanost ne pozna, zato je odkritje sorodnega bitja v Piranskem zalivu res neverjetno, četudi nekako logično, da se je nekaj centimetrsko želatinozno bitje toliko časa izmikalo znanosti. V mulju takih živali ni lahko opaziti, v motnih vodah Piranskega zaliva pa plavajočo žival prav tako zlahka spregledamo.

Navdušenje nad odkritjem slovenskih in hrvaških raziskovalcev pa je doživelo nepričakovan zaplet. Zataknilo se je namreč pri poimenovanju nove vrste. Ta mora imeti v skladu z latinskim binominalnim poimenovanjem rodovno in vrstno ime. O rodovnem imenu so se vsi raziskovalci hitro strinjali, da bodo rod imenovali *Primus* (kot prvi, ker gre za prvo tako najdbo v svetovnem merilu), hudo pa se je zataknilo z vrstnim imenom. Slovenski raziskovalci so namreč predlagali, da bi se po lokaciji najdbe v Piranskem zalivu nova vrsta imenovala *Primus pirani*, hrvaški raziskovalci pa so vztrajali, da se mora mehkužec imenovati *Primus savudriensis*, glede na njihovo poimenovanje lokacije Savudrijska vala, s čimer se seveda niso strinjali slovenski raziskovalci. Poimenovanje nove vrste po lokaciji, kjer so novo vrsto prvič našli, je sicer v navadi prav v primeru živih fosilov. Kot primer navedimo poimenovanje resoplavutarice (*Latimeria chalumnae*), ki je vrstno ime dobila po reki Chalumne, v bližini katere so ujeli prvi primerek. Zaplet s poimenovanjem po kraju slovensko-hrvaškega odkritja je bil toliko večji, ker so zdaj kar na lepem sporno žival našli med sredinsko črto Piranskega zaliva, ki ga kot mejo zahteva Republika Hrvaška in s sklepom arbitražnega sodišča določeno mejo slovenskega teritorialnega morja, za katerega Republika Slovenija trdi, da pripada njej. Raziskovalci obeh strani so sicer soglašali, da članek z opisom živali vendarle pošljejo v eno od najbolj znanih znanstvenih revij, kar so tudi storili, hitro dobili pozitiven odziv recenzentov, vendar je uredništvo objavo zadržalo do imenovanja nove vrste. Ker spora vpleteni nikakor niso uspeli rešiti, se je vanj vmešala tudi politika oziroma zunanji ministrstvi obeh držav, ki sta s tiho diplomacijo poskušali najti rešitev. Žal, kot že tolikokrat, neuspešno. Kot podpisnik arbitražnega sporazuma, ki se je že zaradi tega dejstva čutil pomagati v razreševanje spora, še bolj pa, kot se je izrazil, da si kasneje ne bi imel kaj očitati, je umno rešitev ponudil predsednik Pahor. Predlagal je, da bi glede na dejstvo, da je Piranski zaliv (oziroma Savudrijska vala) del večjega Tržaškega zaliva, v Trstu pa živi tudi častni meščan in spoštovani slovenski pisatelj Boris Pahor, njemu v čast novo odkrito žival lahko poimenovali *Primus pahorii*. Predsednik je svoj predlog dodatno podkrepil z navedbo, da je novo odkrita žival očitno zelo stara in da bi bilo poimenovanje po B. Pahorju zato še toliko bolj primerno. Hrvaška stran pa se s predlogom pričakovano spet ni strinjala in utemeljevala svoje nasprotovanje, da oni z gospodom Pahorjem nimajo nič, so se pa vendarle nekako strinjali, da bi se vrstno ime živali vseeno lahko navezovalo na Trst. Slovenska stran pa tudi tega kompromisnega predloga ni mogla sprejeti, saj bi se v tem primeru vrstno ime moralo glasiti *triestini* ali *tergestini*. V skladu s slovenskimi izkušnjami pa bi to zelo verjetno pomenilo, da bi si sčasoma italijanski znanstveniki tudi to odkritje prilastili in kaj kmalu trdili, da so ga pravzaprav našli oni le kakšnih 100 metrov od petega tržaškega pomola. Ko je že vse kazalo, da rešitve ne bo, so znanstveniki obeh strani, brez vmešavanja politike, uspeli najti kompromisno rešitev in za vse sprejemljiv dogovor o poimenovanju nove vrste. Glede na to, da so novo vrsto odkrili že lanskega aprila, poleg tega pa ima žival na hišici štiri dobro vidne koncentrične zareze, so se v zadovoljstvo vseh poenotili, da bodo vrsti nadeli ime *Primus quartarius*.

Več, predvsem o tem, kako to, da je bila žival toliko časa spregledana in da so jo odkrili prav v našem morju, pa bodo povedali sami znanstveniki iz obeh sodelujočih inštitucij na video tiskovni konferenci, ki se bo predvidoma odvijala 22. aprila na Dan Zemlje. Datum sovpada z obletnico odkritja in je umeščen tik pred izid članka, v katerem bo tudi svetovni javnosti predstavljeno to res pomembno odkritje. Ker si je osebno prizadeval, da bi za novo vrsto našli kar najbolj ustrezno ime, je kljub dejstvu, da s svojim predlogom ni uspel, udeležbo na tiskovni konferenci z velikim veseljem že potrdil tudi predsednik Pahor.

Uredniška opomba, 1. aprila 2021 ob 12:00:

Čeprav so časi duhamorni, si vseeno lahko privoščimo tudi kanček smeha. No, mi smo si ga. Ker pa je *Alternator* še vedno resen medij in ker nikakor ne podpiramo zavajanja javnosti z lažnimi objavami, vas moramo razočarati. V Piranskem zalivu ni nič novega. Prispevek je prvoaprilska potegavščina s sicer mojstrsko izpeljanim zapletom in katarzičnim razpletom, ki pa ste ga tisti res pozorni bralci morda razkrinkali: končno ime *Primus quartarius* pravzaprav ne pomeni nič drugega kot prvi četrti, torej prvi april.

Žival na naslovni fotografiji pa je resnična: gre za vrsto pelaškega polža (velikosti približno 20 cm) in se imenuje *Carinaria mediterranea*. Sicer pa verjetno ni prav pogost in se večino časa zadržuje v odprtem morju. Kdo bi mu zameril. V objektiv so ga ujeli na Hrvaškem, ali sploh živi tudi v našem morju, pa ni znano.

https://www.alternator.science/sl/krajse/v-piranskem-zalivu-nasli-neznano-zival-vendar-je-bila-pot-do-njenega-imena-tezavna/